

. Aspecten der ruimtelijke ordening

De suburbanisatie in Nederland als researchvraagstuk

D. de Jonge

Onlangs zijn, ongeveer gelijktijdig, twee publicaties aangaande de verstedelijking in Nederland verschenen van twee prominente sociaal-wetenschappelijke onderzoekers op planologisch gebied ¹⁾). In het volgende wordt slechts de aandacht gericht op een enkel aspect van dit veelomvattende onderwerp, nl. de z.g. suburbanisatie, de ontwikkeling van voorstedelijke gebieden ²⁾).

Beide auteurs constateren dat, naarmate de stedelijke ontwikkeling in ons land verder vordert, een steeds groter deel van de niet-agrarische bevolking zich in de voorsteden vestigt. Weliswaar concentreert de bevolking zich nationaal gezien tevens in een aantal stedelijke gewesten, doch binnen deze gebieden vindt decentralisatie plaats als gevolg van migratie naar randgemeenten. In de z.g. randstad Holland overtreft deze decentralisatie de prognose van de Werkcommissie Westen des lands ³⁾.

Tussen deze beide auteurs bestaat ook in zoverre overeenstemming, dat zij de suburbanisatie overwegend negatief waarderen. Zij achten een (te) grote spreiding van de niet-agrarische bevolking over de ruimte planologisch ongewenst, en geven mede om esthetische redenen de voorkeur aan concentratie der bevolking in een beperkt aantal stedelijke nederzettingen. Zij menen dat er ook in sociaal opzicht bezwaren aan te voeren zijn

tegen het wonen in voorsteden, en zij wijzen in dit verband op het hogere voorzieningsniveau dat in nederzettingen van grote omvang mogelijk is.

Steigenga noemt nog enkele andere nadelen van de voorsteden. Hij acht het mogelijk dat een vergroting van de afstand woning-werk, die een verlenging van de reisduur en een verzwaring van het gezinsbudget betekent, minder gunstig zou kunnen zijn voor het gezinsleven en het verenigingsleven. Voorts stelt hij dat de veelal eenzijdige sociale structuur van de voorsteden minder gewenst is voor de sociale verhoudingen binnen de stedelijke gemeenschap als geheel.

Beide deskundigen wijzen op de mogelijkheid tot het geven van positieve leiding aan de verdere ruimtelijke ontwikkeling, waarbij de suburbanisatie wordt afgeremd en een samenleving zal kunnen

¹⁾ C. S. Kruijt, De verstedelijking van Nederland, inaug. rede te Delft, Assen 1961; W. Steigenga, De verstedelijking van Nederland, Stedebouw en Volkshuisvesting juli/aug. 1961.

²⁾ Een voorstad is te definiëren als een stedelijk woongebied buiten de grote stad, hetwelk, hoewel bestuurlijk zelfstandig, in cultureel en economisch opzicht van deze afhankelijk is.

³⁾ P. de Jong, De bevolkingsontwikkeling in het Westen des lands sedert 1950, Tijdschr. voor Economische en Sociale Geografie, november 1960, p. 297. Zie ook het jaarverslag van de Rijksdienst voor het Nationale Plan over 1960, p. 15.

ontstaan met duidelijke stedelijke vormen. Er zal dan een sprekend verschil zijn tussen de geslotenheid van het stedelijke gebied en de openheid van de ruimten daarbuiten.

Met dit begrijpelijke en consequente standpunt zullen vele stedenbouwkundige ontwerpers en onderzoekers het zonder meer eens zijn. Dat wil echter niet zeggen, dat een verdere studie van en bezinning op het vraagstuk van de suburbanisatie overbodig is. Want ook een hoge mate van eenstemmigheid in vakkringen kan bezwaren hebben, nl. dat men bepaalde opvattingen als eens en voor altijd vaststaande feiten gaat beschouwen, of dat de indruk gewekt wordt dat een eenvoudige formule de complexe werkelijkheid adequaat weergeeft. Dit is al eens eerder gebeurd.

Ongeveer vijftien jaar geleden was de „grote, onoverzichtelijke stad met haar gemassificeerde bevolking” nog de zondebok voor vele stedenbouwkundigen en ook voor een aantal sociologen. Zij meenden de diagnose te kunnen, maar ook de therapie: de wijkgedachte, het opsplitsen van „het amorfe stadslichaam” in een aantal overzichtelijke eenheden, waarbinnen het gemeenschapsleven en de cultuur opnieuw zouden opbloeien ⁴⁾. De betreffende opvattingen waren evenwel niet gebaseerd op gegevens verkregen door systematisch sociaal-wetenschappelijk onderzoek en steunden evenmin op een verantwoorde sociologische theorie aangaande de sociale betrekkingen in de moderne grote stad. In de praktijk bleek de wijkgedachte niet die weerklank bij de bevolking te vinden, welke de voorstanders ervan verwacht hadden. Het eenzijdig negatieve beeld van de grote stad als woonmilieu werd onvoldoende door controleerbare gegevens bevestigd ⁵⁾ en tenslotte vielen een aantal van de

sociale premissen van de wijkgedachte voor de bijl van de principiële sociologische critiek ⁶⁾.

In het stadium waarin onze kennis van het sociale leven in de Nederlandse voorsteden thans verkeert zou het op zijn minst voorbarig zijn te stellen, dat de geciteerde negatieve uitspraken over de suburbanisatie even onjuist zijn als destijds de veroordeling van de grote stad, en dat het streven naar duidelijk begrensde steden van een zekere omvang even weinig weerklank bij de bevolking zal vinden als destijds de wijkgedachte in haar oorspronkelijke vorm.

Wel komt het mij dringend gewent voor, dat er meer onderzoek verricht wordt naar de diverse vormen waarin de suburbanisatie zich hier te lande voltrekt en de invloed welke het voorstedelijke woonmilieu heeft op het sociale leven van de bewoners.

In de eerste plaats zou men dienen te komen tot een typologie van de Nederlandse voorsteden. Daarbij kunnen onder andere de volgende indelingscriteria worden gehanteerd: ligging ten opzichte van en verkeersverbindingen met de centrale steden; ligging van en verbindingen met grote recreatiegebieden en natuurterrei-

---

⁴⁾ A. Bos c.s., De stad der toekomst, de toekomst der stad, Rotterdam 1946; S. Hofstra, Sociale en culturele aspecten van de wijkgedachte, en W. F. Geijl, De wijkgedachte in Engeland en de V.S., Tijdschr. voor Volkshuisvesting en Stedenbouw, augustus-september 1946.

⁵⁾ Rijksdienst voor het Nationale Plan en ISONEVO, De verspreiding van de bevolking in Nederland, 's-Gravenhage 1949, p. 70.

⁶⁾ ISONEVO, Pre-adviezen voor het Congres over Sociale Samenhangen in Nieuwe Stadsdelen, Amsterdam 1955; Het vraagstuk der nieuwe woonwijken in Nederland, rapport van de studiecmissie-woonwijken, Alphen a/d Rijn 1960.

nen; inwonertal; getalsverhouding tussen oorspronkelijke bevolking en immigranten; mate waarin niet-agrarische bedrijven aanwezig zijn, en voorzieningsniveau. Waarschijnlijk zullen sommige kenmerken in specifieke combinaties voorkomen, bv.: oudere voorstad voor de hoogste inkomensklasse, op zandgrond, en; nieuwe voorstad voor de middengroepen, in het polderland, zodat het aantal typen minder groot is dan de bovenstaande opsomming zou doen vermoeden.

Het kernprobleem is gelegen in de (eventueel) specifieke aard van het leven in de voorsteden, in vergelijking met het eigenlijke stadsleven. Hierbij gaat het onder meer om het gezins- en verenigingsleven, de sociale integratie van de bevolking als geheel, de verhouding tus-

sen bestuurders en burgers, en het voorzieningsniveau. Ook de verhouding voorstad-centrumstad verdient de aandacht. Op al deze punten kan men zowel de uiterlijk waarneembare situatie als de houding hiertegenover van de bevolking en de bestuurders registreren, en ook evalueren in het licht van bepaalde maatschappelijke doelstellingen.

Daarbij rijst de vraag, welke krachten aan de suburbanisatie ten grondslag liggen, en of men deze kan afremmen resp. ombuigen.

Eerst als men in deze materie een inzicht heeft verkregen kan men zich een verantwoord oordeel vormen over de voorstedelijke ontwikkeling, hetgeen als een noodzakelijke voorwaarde dient te worden beschouwd om te komen tot verantwoord beleid op dit gebied.